

Nulägesrapport för Örebro läns arbete kring närvaro i skolan

Deluppdrag – Främja Närvaro och Förebygga Frånvaro (FNoFF)

Uppdragsägare: Berit Olsson
Uppdragsledare: Ewa Ottonius, Lars Risberg

Innehåll

1	Om rapporten	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Syfte	3
1.3	Genomförande	4
2	Resultat	4
2.1	Sammanställning av länets grundskolor, elever och måluppfyllelse	4
2.2	Sammanställning av länets närvarorutiner	6
	<i>Om närvarorutiner</i>	<i>6</i>
	<i>Resultat av närvarorutiner</i>	<i>6</i>
	<i>Goda exempel från närvarorutinerna</i>	<i>8</i>
2.3	Metoder, insatser och samverkan för elever med frånvaro	9
	<i>Om insatser för elever med frånvaro</i>	<i>9</i>
	<i>Om samverkan som rör skolfrånvaro</i>	<i>9</i>
	<i>Resultat av insatser på kommunnivå</i>	<i>10</i>
	<i>Resultat av insatser på skolnivå</i>	<i>10</i>
	<i>Resultat av samverkan gällande skolfrånvaro</i>	<i>10</i>
2.4	Förutsättningar för skolnärvaro	11
	<i>Om systematiskt arbete</i>	<i>11</i>
	<i>Om skolpliktsbevakning</i>	<i>13</i>
	<i>Resultatet av kommunernas systematiska arbete</i>	<i>13</i>
	<i>Resultatet av kommunernas skolpliktsbevakning</i>	<i>14</i>
3	Analys och diskussion	15
	<i>Kommunövergripande närvarorutiner</i>	<i>15</i>
	<i>Metoder, insatser och samverkan vid skolfrånvaro</i>	<i>16</i>
	<i>Systematiskt arbete – huvudmannens ansvar</i>	<i>17</i>
4	Slutsatser	19
	<i>Samverkan</i>	<i>19</i>
	<i>En likvärdig skola</i>	<i>19</i>
	<i>Utmaningar i länets fortsatta närvaroarbete</i>	<i>19</i>
5	Referenser	21

1 Om rapporten

Främja närvaro och förebygga frånvaro (FNoFF) är ett projekt som finansieras av Region Örebro län. Projektet drivs av Centralt skolstöd, Lotsen i Örebro kommun. FNoFF utgår från att närvaro i skolan är en skyddsfaktor som bidrar till psykisk hälsa och ger barn och ungdomar förutsättningar för en god framtid. Alla barn har rätt till en fungerande skolgång och närvaro är en förutsättning för detta. Ett delmål för FNoFF-projektet är denna nulägesrapport kring hur länets kommuner arbetar med att främja närvaro i skolan samt hur arbetet med att förebygga och åtgärda skolfrånvaro ser ut.

Syftet med projektet är att generera ett ökat fokus på främjande och förebyggande arbete kopplat till skolnärvaro i kommunerna i Region Örebro län. Det övergripande målet för projektet är att minska psykisk ohälsa hos barn och unga i regionen genom att de får en positiv och fungerande skolgång som i sin tur leder till ökad måluppfyllelse.

1.1 Bakgrund

Bara 8 av 10 elever klarar grundskolan med godkända betyg. 1 av 10 elever hoppar av gymnasiet eller tar aldrig sin examen. Detta är ett misslyckande för vårt samhälle. Att misslyckas i skolan ökar risken markant för ett liv med psykisk ohälsa vilket i sin tur kan leda till missbruk, arbetslöshet och svårigheter med att försörja sig. Att inte ge elever förutsättningar för att lyckas i skolan innebär att samhället sviker dessa barn. Frånvaro i skolan är den enskilt största riskfaktorn för psykisk ohälsa (Bähr, 2020).

Att gå i skolan är en central del i ett barns eller ungdoms liv. Av de första 20 levnadsåren tillbringas 15 av dessa år i skolan (förskola 3 år, grundskola 9 år, gymnasiet 3 år). Samhället satsar stora resurser i barn och ungdomars utbildning och skolpengen för 15 års utbildning uppskattas kosta en bit över en miljon kronor. Skolfrånvaro är ett växande problem och ett år av utanförskap kostar samhället en halv miljon kronor per person som drabbas. Priset som samhället får betala för ungdomar med begynnande problematik är en liten del i jämförelse med vad det kostar att ta hand om en person som står utanför arbetsmarknaden. En individ som står utanför arbetsmarknaden beräknas under en livstid kosta mellan 10–15 miljoner kronor (Lundmark & Nilsson, 2015).

Forskning visar att skolfrånvaro är lika utbrett bland pojkar och flickor, att det inte är någon skillnad i rapporterad frånvaro för kommunala skolor jämfört med friskolor samt att problematisk skolfrånvaro är lika utbrett i glesbygd som i storstad (Skolinspektionen, 2016). De skillnader som går att utläsa är att skolor med färre antal elever har en mindre omfattning av problematisk skolfrånvaro. Utländska studier visar att det finns ett samband mellan skolor med hög andel elever från socioekonomiskt utsatta familjer och högre skolfrånvaro (Gren Landell, 2018).

1.2 Syfte

Syftet med föreliggande rapport är att kartlägga och sammanställa hur kommunerna arbetar med närvaro och frånvarofrågor. I rapporten har vi därför undersökt kommunernas närvarorutiner, vilka metoder och insatser som tillhandahålls, hur skolor samverkar med externa aktörer, kommunernas systematiska arbete, rapport till huvudman och huruvida politiska mål finns uppsatta. Projektets förhoppning är att denna rapport ska kunna ligga till grund för det fortsatta arbetet för likvärdiga insatser

gällande skolnärvaro i Örebro län. Dessutom är ambitionen att rapporten ska bidra till att sätta dessa viktiga frågor om skolnärvaro på agendan.

1.3 Genomförande

Samtliga kommuner har kontaktats i syfte att intervjua en respondent med god kännedom kring kommunens arbete med frågor som rör närvaro och frånvaro i skolan. Urvalet av respondenter har gett en bredd sett till yrkesprofessioner (rektorer, skolkuratorer, specialpedagoger och personer på chefsnivå eller tjänstemannanivå). För att inte utlämna dessa kommer inte respondenten eller respektive kommun nämnas i rapporten. Den varierande representationen har resulterat i olika perspektiv och utgångslägen. Metoden har varit semistrukturerade intervjuer och samtliga utom en har skett digitalt via Teams. Efter intervjuerna har vi tagit del av respektive kommuns närvarorutin och andra dokument kopplade till kommunens närvaroarbete som exempelvis rutin om anmälan till huvudman. Intervjuerna och det insamlade materialet har därefter sammanställts och analyserats utifrån tidigare forskning, lagrum och styrdokument.

2 Resultat

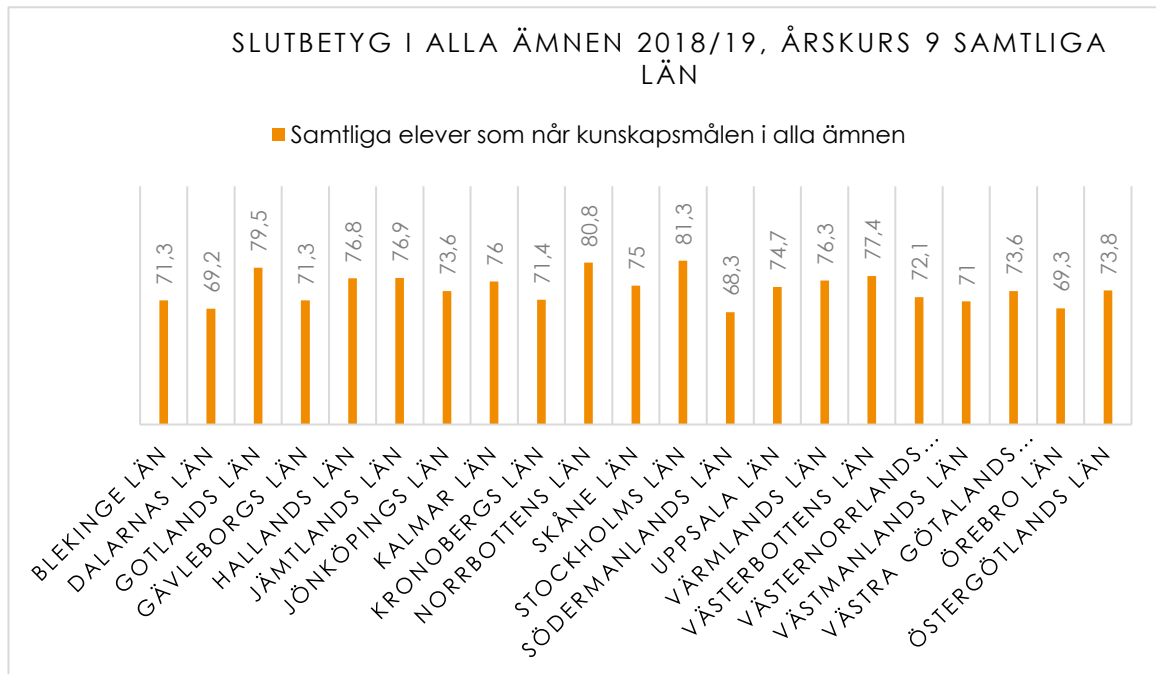
2.1 Sammanställning av länets grundskolor, elever och måluppfyllelse

Nedan följer en översikt för länets elever i grundskolan i form av antalet skolor, antal elever och måluppfyllelse. Vidare presenteras även nationell statistik över måluppfyllelse i årskurs 9.

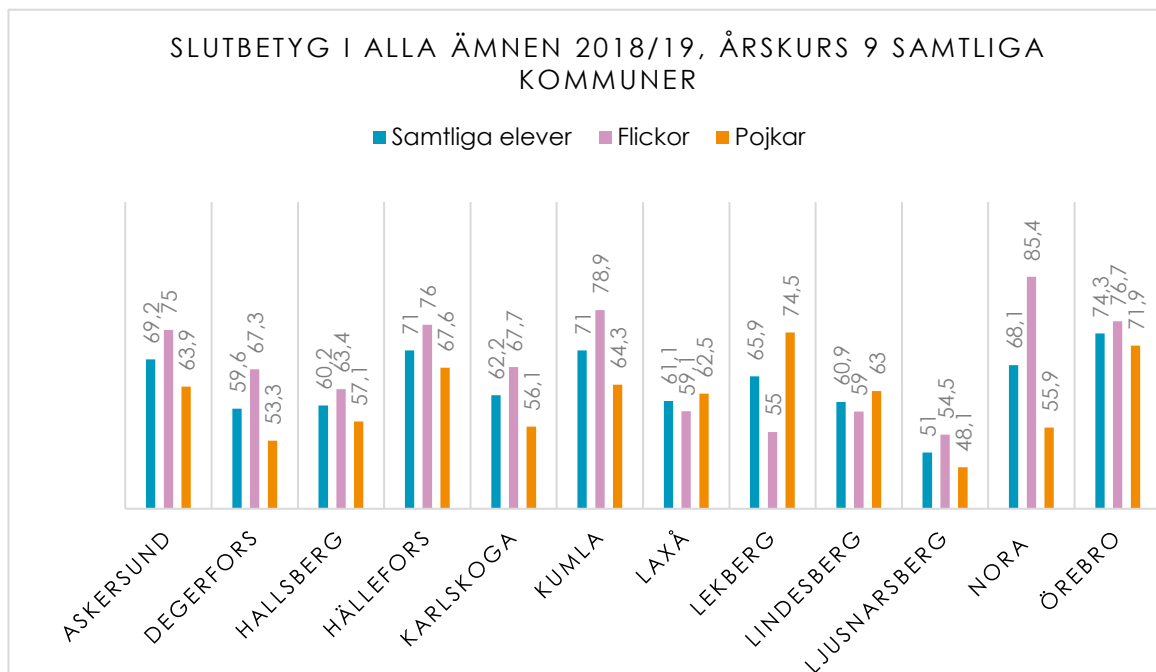
KOMMUN	ANTAL ELEVER	ANTAL SKOLOR
ASKERSUND	1199	7
DEGERFORS	1005	6
HALLSBERG	1997	7
HÄLLEFORS	753	2
KARLSKOGA	3356	10
KUMLA	2947	11
LAXÅ	528	3
LEKEBERG	1110	5
LINDESBERG	2706	11
LJUSNARSBERG	432	2
NORA	1289	7
ÖREBRO	18 656	58

I diagrammet nedan presenteras samtliga elever (andel procent) som uppnått kunskapskraven i samtliga ämnen i hela riket (Skolverket, 2019). Stockholms län uppvisar högst andel elever som uppnår kunskapsmålen i samtliga ämnen (81,3

procent). Lägsta värde uppvisar Södermanlands län (68,3 procent). Medelvärdet för andelen elever som uppnår kunskapskraven i samtliga ämnen år nio var 74,2 procent för hela landet. I Örebro län når 69,3 procent andel av eleverna kunskapsmålen i samtliga ämnen i årskurs nio.

I nästa diagram presenteras samtliga elever, flickor och pojkar (andel procent) som uppnått kunskapskraven i samtliga ämnen baserat på kommuntillhörighet i Region Örebro län (Skolverket, 2019). Diagrammet visar att det är stor skillnad mellan kommunerna, dels mellan samtliga och elever dels mellan flickor/pojkar. Exempelvis är det 74 procent av Örebro kommuns elever som nådde kunskapsmålen i årskurs 9 medan Ljusnarsbergs kommun hade en andel på 51 procent. I 9 av 12 kommuner har flickorna högre måluppfyllelse än pojkarna och inom en och samma kommun kan skillnaderna vara stora, exempelvis Nora med 85 procent för flickor respektive 56 procent för pojkar.

2.2 Sammanställning av länets närvarorutiner

Om närvarorutiner

För att nå framgång i arbetet med att öka skolnärvaro är det en fördel att kommunen har utvecklat en närvarorutin som är gemensam för alla skolor, detta ökar likvärdigheten mellan skolorna. En närvarorutin ska beskriva det arbete som skolan påbörjar när en elev är frånvarande enstaka tillfällen och under längre tidsperioder, samt vilka åtgärder skolan ska göra och vad andra samhällsfunktioner ansvarar för. Närvarorutinen ska kunna kopplas till en s.k. ”åtgärdstrappa” där det framgår *vad* som ska göras och *av vem*. I rutinen ska det även framgå att ett tätt samarbete med elevens vårdnadshavare är betydande (SKL, 2013). Gren Landell (2018) menar att det saknas ett enhetligt och likvärdigt system för alla skolor gällande *när* de ska reagera på frånvaro. I nuläget använder kommuner och skolor olika riktlinjer, vilket försvårar arbetet för en likvärdig skola och för att ta fram tillförlitlig statistik.

Skolverket menar att den enskilda skolan kan göra mycket för att elever inte ska behöva missa viktig tid i skolan. För att främja närvaro kan skolan arbeta med tidiga insatser och ha elevens behov i fokus. För att detta ska vara möjligt behöver skolorna arbeta samordnat och systematiskt samt att samtlig personal på skolan behöver vara inkluderade i detta arbete. Frånvaro av mer omfattande karaktär tar längre tid för skolan att vända och kräver mer resurser – oavsett bakomliggande orsaker (Skolverket, 2020).

Resultat av närvarorutiner

Samtliga 12 kommuner i Örebro län har en övergripande närvarorutin för att åtgärda frånvaro. Av dessa 12 har 4 kommuner en kommunövergripande närvarorutin för att främja skolnärvaro.

De centrala gemensamma komponenter som framträder i de främjande och förebyggande närvarorutinerna är följande:

- **Att skolan har rutiner** för frånvaro och att dessa efterföljs systematiskt. Detta är en främjande åtgärd i sig och innebär att skolan på ett tidigt stadium kan identifiera frånvaro och mönster av frånvaro för att kunna sätta in tidiga åtgärder vilket kan förebygga en utveckling av hög frånvaro.
- **Relationsfokus** är ett återkommande tema i närvarorutinerna för det främjande och förebyggande arbetet. Exempelvis att det ska finnas trygga vuxna kring eleverna, finnas förtroende mellan lärare och elev, eleven ska bli väl bemött, uppmuntrad och sedd.
- **Ett nära samarbete med vårdnadshavare** betonas för att nå framgång i närvaroarbetet.
- **Fokus på skola**, dvs undervisningen är central för att eleverna ska få goda framtida förutsättningar.
- I en av närvarorutinerna lyfts även vikten av bra **överlämningar vid skol- och stadiebyten**.

Vid intervjuerna framkom det att samtliga skolor arbetar mycket med främjande och förebyggande insatser, men att detta arbete ofta finns beskrivet i andra upparbetade

dokument så som *Elevhälsoplan* eller *Elevhälsopärm*. Dessa kan beröra exempelvis elevens trygghet och delaktighet.

De *åtgärdande närvarorutinerna* som finns i länets kommuner kan kallas för närvarostege, åtgärdstrappa, närvarotrappa eller liknande och sträcker sig från att en elev är frånvarande vid ett enstaka tillfälle till att en elev har blivit helt hemma. Samtliga kommuner har dessa rutiner. Beroende på hur frekvent frånvaron är hos eleven så finns det olika nivåer med åtgärder, insatser och stöd. Generellt sett kan närvarorutinerna delas in i tre distinkta stadier: *begynnande frånvaro*, *elever som visar upprepad frånvaro* samt elever som uppvisar en *hög frånvaro över en längre tid*.

Begynnande frånvaro: det skiljer sig något hur skolorna väljer att definiera den begynnande frånvaron. Indikationer på detta steg steg kan vara definitioner så som: varje frånvarotillfälle (giltigt/ogiltigt) som ger anledning till oro, att en elev är frånvarande en del av skoldagen eller hela dagen eller att en elev uppvisar frånvaro kring ett angivet procenttal, exempelvis 10 procent. Vidare är det vanligt förekommande att det är mentorn eller klassläraren som bär ansvaret att följa upp frånvaron. Detta sker genom att vårdnadshavare underrättas om elevens frånvaro samma dag och att ett samtal förs om orsakerna till frånvaron. Detta kan benämnas som en ”enkla kartläggning” som oftast ska dokumenteras och vid behov kan åtgärder vidtas direkt i syfte att öka skolnärvaron.

Upprepad frånvaro: det finns en stor diskrepans i hur skolorna definierar upprepad frånvaro. Exempelvis förekommer procentsatser på 10 procents frånvaro under en månad, antal tillfällen av frånvaro under en månad från 3-4 dagar/tillfällen eller att eleven ska ha varit sammanhängande frånvarande i 2 veckor. Vidare kan upprepad frånvaro beskrivas som att eleven systematiskt undviker lektioner eller att mönster framträder i frånvaron som har negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål.

Vidare är mentor/klasslärare fortsatt involverad i arbetet med frånvaron men kan ta stöd av elevhälsoteam, närvaroteam eller rektor. Karaktäristiskt för detta steg är att eleven och dess vårdnadshavare kallas till ett fysiskt möte för att fortsätta kartläggandet av orsaker till frånvaron. Till dessa möten är det vanligt att det finns ett stödmaterial med frågor som berör individen, skolan och sociala aspekter. Efter ett kartläggningsmöte planeras insatser/åtgärder för att öka elevens närvaro och arbetslag på skolan informeras. När insatserna har genomförts sker även utvärdering av dessa.

Fortsatt frånvaro över tid: här finns det mer likheter mellan skolorna. Exempelvis kan fortsatt frånvaro över tid skildras som: frånvaro som fortsätter efter redan genomförda insatser i tidigare steg där insatser inte haft förväntad effekt och ytterligare insatser krävs, i något fall har 20 procents frånvaro specificerats samtidigt som att 50 procents frånvaro ska rapporteras till nämnd. Vidare finns mentor/klasslärare fortfarande kvar men elevhälsoteam, närvaroteam och rektor inkluderas mer i arbetet. Ofta får elevhälsan i uppdrag att göra utredningar exempelvis: skolsocial utredning, fördjupad frånvaroutredning samt utredning om elevs behov av särskilt stöd (stödmaterial för detta återfinns ofta i närvarorutinerna).

I likhet med föregående steg planeras insatser efter elevens behov. Skillnaden i detta steg är att insatserna kan vara ett resultat av utredning om elevs behov av särskilt stöd med beslut om åtgärdsprogram och särskilt stöd. Dessa insatser kan exempelvis innehålla anpassad studiegång med färre lektioner och kortare skoldagar eller att eleven har lektioner i mindre undervisningsgrupper på skolan. Vidare är det vanligt att skolan upprättar en orosanmälan till socialtjänsten utifrån den höga frånvaron samt om det har framkommit annan oro kring elevens situation. Då fler aktörer är inkopplade betonas samverkan mellan skola, vårdnadshavare och externa aktörer. Slutligen framgår det ofta i närvarorutinerna att rektor ansvarar för att rapportera den höga frånvaron till nämnd, förvaltning och/eller huvudman.

Ytterligare tre komponenter som analyserats i närvarorutinerna är om det på ett tydligt sätt framgår *när* och *vem* som ska agera på frånvaron samt om det finns stödmaterial i form av bilagor, kartläggnings- eller utredningsmaterial.

Tydlig definition om <i>när</i> och <i>vem</i> som ska agera på frånvaro	
Inte tillräckligt tydlig definition	5
Tydlig definition	7
Närvarorutiner som har stödmaterial för att kartlägga eller utreda skolfrånvaro	
Har stödmaterial	9
Har inte stödmaterial	3

Goda exempel från närvarorutinerna

I grunden liknar kommunernas närvarorutiner varandra och har mycket gemensamt, men vissa saker utmärker sig och ger ett mervärde. Här presenteras några goda exempel ur närvarorutinerna:

- Förslagslistor på åtgärder vid skolfrånvaro.
- Lista med tidiga tecken för skolfrånvaro.
- Syftet med närvarorutinen är tydliggjort.
- Checklistor för personalen kring momenten i närvarorutinen.
- Definitioner av olika typer av skolfrånvaro, exempelvis skolk och skolvägran.
- Metodbok för hur närvarorutinen används, skolans arbetsgång och information om närvaro och frånvaro.
- Att tydliggöra riskerna vid varje ökat steg av frånvaro.

- Att vårdnadshavares ansvar för närvaro och skolplikt tydliggörs.

2.3 Metoder, insatser och samverkan för elever med frånvaro

Om insatser för elever med frånvaro

Friberg et.al. (2015) menar att effektiva insatser vid problematisk skolfrånvaro kännetecknas av flexibilitet, att insatserna är anpassade efter individen samt att dessa bygger på samarbete mellan skola, vårdnadshavare och elev. För att insatserna ska vara effektiva bör orsakerna till frånvaron utredas grundligt. Frånvaron bör skildras ur ett individperspektiv, arbetsmiljöperspektiv samt ur ett psykosocialt perspektiv. Vidare menar Gren Landell (2018) att skolfrånvaro kan vara komplex och ha sina orsaker i individuella-, skol- och sociala faktorer. Vid problematisk skolfrånvaro är det vanligt att barn och ungdomar har eller utvecklar en psykisk ohälsa. Depression, ångest, inlärningssvårigheter och användning av droger kan förekomma samtidigt och det är av stor vikt att de inblandade ser hela bilden. Behandling av missbruk eller olika varianter av psykisk ohälsa är inte skolans ansvar. Ibland kan det krävas insatser från andra aktörer än skolan, exempelvis psykiatri och socialtjänst.

Om samverkan som rör skolfrånvaro

Sjödín och Gladh (2018) skriver om samverkan i sin bok *Saknad i skolan – en vägledning för lärare att arbeta tvärprofessionellt med hemmasittare*. De menar att det är viktigt att samarbeta och stötta föräldrarna, ofta har de den bästa kännedomen och relationen till barnet. Ofta finns det förbättringar som behöver genomföras både i skolan och i hemmet för att öka skolnärvaron. Skolfrånvaro kan vara komplexare än så och andra myndigheter kan behövas för att komma till rätta med frånvaroproblematiken.

Olika myndigheter har olika lagstiftningar att förhålla sig till när de ska samverka. Det är väl känt att elever med skolfrånvaro ofta hamnar ”mellan stolarna” och att det finns påtagliga brister inom den här typen av samverkan. Skolfrånvaro är inte bara skolans ansvar i form av ett skolproblem eller socialtjänstens uppgift i form av att utreda föräldrarnas förmåga att få sitt barn till skolan. Istället krävs ett gemensamt ansvar och en samsyn för att kunna möta behoven (Sjödín och Gladh, 2018).

Ofta finns det en önskan om att samverkan ska bli mer effektiv och att samarbetet mellan de olika aktörerna ska fungera bättre. Barn har rätt att få en *samordnad individuell plan* en s.k., SIP upprättad. Skolan kan vara behjälplig att informera om att SIP finns och i vissa kommuner även kalla till SIP-möten. Skolan har ingen lagstadgad skyldighet att kalla till SIP-möten, ofta är det myndigheter som redan ligger under Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och Socialtjänstlagen (SOL) som kallar till dessa träffar. Syftet med ett SIP-möte är att utreda och tydliggöra vilka insatser som behövs, vilken aktör som ska göra vad, hur och när detta ska utföras samt vem som har det övergripande ansvaret för den gemensamma planeringen och att detta följs upp (Sjödín och Gladh, 2018). Elevhälsan har med fördel en central roll när det kommer till att samordna insatser. Detta både för att behålla skolfokus genom processen och finnas kvar när andra avslutar och därmed kunna stötta vidmakthållandet och kontinuiteten även om någon aktör avslutas (Friberg m.fl., 2015).

Resultat av insatser på kommunnivå

För att ta del av kommunövergripande insatser behöver socialtjänsten bli påkopplande i frånvaroärendet. En vanligt förekommande insats är ett riktat föräldrastöd i kommunens öppenvård. Hur insatser söks och hur utformningen av insatserna ser ut skiljer sig något mellan kommunerna. I följande text återges några goda exempel på insatser som förekommer i kommunerna:

- Samägda verksamheter via familjecentraler med pedagogisk och kurativ personal som används vid ärenden med skolfrånvaro. Ibland är det s.k., ”öppen ingång” där vårdnadshavare kan höra av sig själva. Det finns även andra lösningar där socialtjänsten och fältassistenter har insatser i form av föräldrastöd.
- Samverkansstöd i form av verksamheterna Bron, SAMBA och Familjesamverkansteamet. Där kan familj, socialtjänst, skola och andra myndigheter hitta gemensamma lösningar utifrån rådande behov.
- Hemmasittargruppen, drivs av socialtjänstens öppenvård och fokuserar på föräldrastöd, skolnärmande beteende och psykoedukation.
- Bryggan, verksamhet med familjebehandlare och pedagoger som i samverkan med hemskolan arbetar med elever med hög frånvaro och deras familjer.

Resultat av insatser på skolnivå

Inom skolans ramar följs närvarorutinerna för att identifiera elever med frånvaro. Kommunernas skolor använder delvis olika metoder och professioner i arbetet med att åtgärda skolfrånvaro. I följande text återges några exempel på fungerande insatser:

- Det finns närvarocoacher som kartlägger skolfrånvaro.
- Erbjudande om hembesök med fokus på skolnärmande och undervisning.
- Elevcoacher eller elevkoordinatorer som är länk mellan hem och skola.
- Familjecoacher knutna till skolan som erbjuder tidiga insatser riktade till socioekonomiskt tyngda familjer.
- Skolvårdar, resurs som finns heltid på skolan.
- MI-samtal (motiverande samtal) med kurator/skolsköterska.
- Närvaroteam som utreder skolfrånvaro och kan möta elev i hemmet.
- Möjlighet att studera hemma men komma till skolan och ha prov.
- Mindre undervisningsgrupper på skolan (färre elever, färre intryck, mer stöd).
- Flera skolor ingår även i olika projekt som är kopplade till att öka skolnärvaro och/eller åtgärda skolfrånvaro.

Resultat av samverkan gällande skolfrånvaro

Samtliga respondenter uppger att de samverkar med externa aktörer kring elever med skolfrånvaro. De allra flesta respondenterna, 8 stycken, menar att det finns en god samverkan i dessa ärenden. Några exempel på god samverkan:

- Med hjälp av samverkansledning kan familjer med flera stödinsatser upprätta vårdplaner som synkroniserar med hela familjens behov.

- Att det råder samsyn kring skolfrånvaroproblematik och att det är smidigt för vårdnadshavare att få stöd via ”öppen ingång” till föräldrastöd.
- Samverkan hålls enligt strukturer för SIP och formatet fungerar bra.
- I några av de mindre kommunerna finns det personalgrupper både i skolan och socialtjänsten som arbetat länge tillsammans och utvecklat en samsyn och är vana att arbeta tillsammans.
- Socialtjänsten har som policy att utreda alla anmälningar om skolfrånvaro.
- Socialtjänsten kommer till skolan och har anmälningsmöten på plats.

Oavsett om respondenterna ansåg att samverkan var god eller inte framkom följande utvecklingsområden:

- Att det inte råder samsyn mellan de olika aktörerna, exempelvis begrepp och vem som har ansvaret.
- I vissa fall är lyckad samverkan bundet till individerna som deltar och inte till den organisationen de företräder.
- Samverkan leder inte alltid till insatser och det är inte alltid som respondenterna ser något resultat.
- Svårigheter att koppla in barn- och ungdomspsykiatrin.
- Behov av ett tätare samarbete som knyter ihop skola och socialtjänst.

Vidare finns det även lokala lösningar gällande samverkan, där kommunerna utvecklat olika metoder för samverkan. Några goda exempel på detta är:

- Tillsatta arbetsgrupper som ser över hur samverkan fungerar.
- Hemmasittargrupp som finns med i samverkan.
- Familjesamverkansteamet norra Örebro län.
- SAMBA, samverkansledning för barn och ungas bästa.
- Förebyggande nätverksträffar mellan skola, socialtjänst, vårdcentral, polis, förskola och kommunalt aktivitetsansvar (KAA).

2.4 Förutsättningar för skolnärvaro

Om systematiskt arbete

Forskning visar att den psykiska ohälsan ökar kraftigt bland Sveriges barn och unga och bland dessa finns de hemmasittande eleverna. Skolan kan liknas vid en liten version av samhället, där skolan fostrar och förbereder eleverna för att de senare ska klara det stora sammanhanget som samhället är. Ett stort ansvar åligger skolan och skolanställda behöver tro på sin uppgift och känna att de är viktiga i barnens liv (Sjödén och Gladh, 2018). Idag har skolan ett tydligt hälsofrämjande uppdrag, vilket borde möjliggöra en skola för alla elever vilket Partanen skriver i *Hälsa för lärande – lärande för hälsa* (Skolverket, 2019).

I Sverige är det staten som genom lagar, förordningar, läroplaner och kursplaner styr skolan. Det är också dessa dokument som sätter mål och riktlinjer för skolverksamheterna. Skolverket som är en nationell skolmyndighet har ansvar för uppföljning, utvärdering, utveckling och tillsyn. Alla i skolan är skyldiga att arbeta

mot de gemensamma målen med syfte att garantera en likvärdig utbildning (Skolverket, 2020).

Ingvar Nilsson som är nationalekonom har räknat på vad samhället betalar för en elevs utanförskap. En elev som inte tar sig tillbaka till skolan beräknas kosta vårt samhälle 10–15 miljoner i ett livslöppsperspektiv (Nilsson, m.fl., 2014). Att politiken sätter tydliga mål och efterfrågar resultat kring inte bara måluppfyllelse utan även skolnärvaro är en tydlig signal på att frågorna är viktiga och ska prioriteras. Sveriges kommuner och regioner, SKR, betonade detta redan 2013 men än idag finns ingen samlad nationell statistik. Politiker behöver veta och efterfråga hur närvaron och frånvaron ser ut och huruvida siffrorna skiljer sig mellan skolorna i kommunen. Andra viktiga förutsättningar för skolornas arbete är att det finns en samsyn mellan de politiska nämnderna samt att det är tydligt vilka nämnder som bör intressera sig för dessa frågor (SKR, 2013).

Skollagen fastställer att ett systematiskt kvalitetsarbete ska genomföras både på huvudmannanivå och på enhetsnivå. Syftet är att säkerställa kvalitet och likvärdighet i verksamheten med utgångspunkt i skollag, läroplan och andra skolförfattningar. Samarbetet och styrningen beskrivs ofta som en kedja där huvudmannens roll är att planera, följa upp och utveckla utbildningen inom hela organisationen. För att detta ska fungera är huvudmannen beroende av underlag från de olika enheterna. Huvudmannen ska också stödja enheterna i kvalitetsarbetet och se till att det finns goda förutsättningar för att bedriva kvalitetsarbete inom samtliga enheter i organisationen. På skolnivå är det rektor som ansvarar för det systematiska kvalitetsarbetet och där ingår att stödja och skapa förutsättningar för att personalen medverkar i kvalitetsarbetet. Det är även viktigt att elever och deras vårdnadshavare ges olika möjligheter att delta i arbetet. Kontinuerlig kommunikation och dialog längs hela kedjan och deltagande på alla nivåer är viktiga delar för lyckade resultat (Skolverket, 2021).

SKR har utarbetat skriften ”Vänd frånvaro till närvaro – Guide för systematiskt skolnärvaroarbeta för kommuner” (SKR, 2013). I den skriften har SKR utvecklat en modell i fem steg med syfte att främja skolnärvaroarbetet. Enligt SKR är arbetet med skolnärvaro inte enbart en fråga för skolor utan samverkan med nämnd- och förvaltningsrätter är betydelsefullt för att kommunerna ska nå goda resultat i skolnärvaroarbetet. Nedan följer en kort beskrivning av de olika stegen:

1. **Skaffa en bild av läget.** I detta skede kan skolan bland annat intervjua elever som har erfarenhet av skolfrånvaro för att öka förståelsen kring fenomenet. Vidare kan skolan göra en baslinjemätning för närvaro/frånvaro för att få en aktuell bild och ett värde att utgå från. Slutligen är det viktigt att sätta sig in i kommunens samt regionens perspektiv på skolnärvarofrågor.
2. **Säkerställa samsyn och förankra.** I detta steg är det fokus på att förankra skolnärvarofrågan på politisk- och förvaltningsnivå samt med andra relevanta parter. Viktigt är även att det finns politiska mål för arbetet med skolnärvaro.

Det handlar också om att bilda en arbetsgrupp med tvärkompetenser som planerar och tar fram en närvarorutin.

3. **Ta fram närvarorutin.** Här utformas insatser som ska finnas i närvarorutinen och vilka funktioner som i och utanför skolan ska ha ansvar och för vad. Det ska vara tydligt och konkret hur närvarorapporteringen sker.
4. **Implementera närvarorutin.** I detta steg handlar det om att närvarorutinen görs känd för personal, elever och vårdnadshavare samt efterlevs i praktiken.
5. **Följa upp och dra lärdomar.** Regelbundna mätningar för närvaro/frånvaro genomförs liksom mätningar kring hur närvaro påverkar skolresultat, både på individ- och gruppnivå. Närvaroarbetet fortlöper systematiskt och utvärderas så att lärdomar kan tas till vara. Arbetet med närvaro är i detta steg en självklar del av skolornas systematiska kvalitetsarbete.

Om skolpliktsbevakning

Enligt skollagen 7 kap. 22 § är det hemkommunen, den kommun där eleven är bosatt, som är ytterst ansvarig för att eleven fullgör sin skolgång. För att kommunen ska kunna kontrollera detta behöver det finnas rutiner för skolpliktsbevakning.

Skolpliktsbevakning innebär att skolan ska rapportera till huvudman om en elev har omfattande skolfrånvaro och därmed riskerar att inte fullgöra sin skolplikt. I anmälan ska elevens frånvarosituation beskrivas samt vilka åtgärder som skolan vidtagit för att få tillbaka eleven till skolan och undervisningen. När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en skolenhet med en annan huvudman än hemkommunen eller att huvudmannen har inlett en frånvaroutredning enligt skollagen kap. 7 § 19 a, ska huvudmannen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen. Om en skolpliktig elev inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad denne är skyldig att göra, får hemkommunen förelägga vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter genom vitesföreläggande (Skolverket, 2021).

Hur huvudmannen kan stötta skolorna i det fortsatta arbetet, efter att anmälan inkommit, är framför allt genom ett fungerande närvaroregistreringsprogram där skolorna får information om när elever varit frånvarande, eventuella frånvaromönster och andra typer av statistik. Detta tillsammans med tydliga kommunövergripande frånvarorutiner blir en viktig del av skolornas systematiska kvalitetsarbete. Det viktiga är också att samtliga skolor registrerar frånvaron på samma sätt. Huvudmannen kan även tillse att närvarofrågor och kompetensutveckling finns med i skolornas kvalitetsplaner samt att det finns nämndövergripande samverkansarenor för skolan och andra aktörer. Att skolorna kontinuerligt följer upp och utvärderar närvaroarbetet blir också delar där huvudmannen kan bidra med stöd (SKR, 2013; Skolverket, 2020).

Resultatet av kommunernas systematiska arbete

Vid intervjutillfället fick varje respondent göra en skattning kring var deras kommun befinner sig gällande det systematiska kvalitetsarbetet med utgångspunkt från SKR:s 5 steg (SKR, 2013). Intervjuerna visar att samtliga kommuner befinner sig på steg 4 och att en övervägande del uppskattar att de är på väg mot eller befinner sig på steg 5. För de kommuner som anser sig vara på steg 4 innebär det att de har en närvarorutin och att den är implementerad och därmed väl känd bland samtliga medarbetare. Skolan agerar som de bestämt och de kan säkerställa att rutinen efterlevs. En del respondenter berättade om hur elever och vårdnadshavare informeras om närvarorutinerna exempelvis vid föräldramöten. Detta var dock oftast kopplat till närvaroregistreringen

och inte till vilka åtgärder skolan vidtar när en elev befinner sig i problematisk skolfrånvaro.

De kommuner som befinner sig på steg 5 uppger att de genomför regelbundna mätningar, följer upp och säkerställer att erfarenheter tillvaratas och används inför eventuella revideringar. För att involvera elever och vårdnadshavare används olika enkäter, exempelvis trygghetsenkäter. Flera kommuner uppger att de reviderar sina närvarorutiner kontinuerligt, dock handlar det då oftast om skolans egen rutin. När den kommunövergripande rutinen revideras och hur återkopplingen från skolorna sker kunde dock få av respondenter redogöra för.

Vid intervjuerna har vi ställt frågor om huruvida det finns uttalade politiska målsättningar eller visioner kring skolnärvaro i kommunen. Utifrån vad respondenterna har uppgett har knappt hälften av kommunerna politiska mål uppsatta kring skolnärvaro. Få av respondenterna kan berätta om hur uppföljning och återkoppling från politiken ser ut och i de fall där återkoppling sker är den inte speciellt tydlig eller konkret och har inte resulterat i andra insatser eller mera medel.

Ett gott exempel på nära samarbete med politiken är Ljusnarsberg där Bildning och det Sociala utskottet, BOS, efterfrågar och följer upp resultat. I kommunen sker en regelbunden samverkan tillsammans med verksamheter/myndigheter även i regionen vilket medfört att de kan arbeta ur ett helhetsperspektiv där skolnärvaron är en prioriterad fråga. Grundskolan rapporterar närvarostatistik samt ger en beskrivning hur skolan arbetar kring närvaron kopplat till statistiken till BOS två gånger/läsår. Som exempel lyfter de att senaste rapporteringen visade att skolnärvaron var lägre än innan och vid analysen framkom att det berodde på Covid-19. Vidare beskriver de regelbundna möten mellan närvaroteam, elevhälsoteam och bildningschef där punkten skolnärvaro alltid finns med på dagordningen.

Resultatet av kommunernas skolpliktsbevakning

Samtliga respondenter uppger att deras kommuner har en rutin för anmälan till huvudman. I de flesta kommunerna är det även tydligt i den kommunövergripande närvarorutinen att när en elev befinner sig på sista steget, där problematisk skolfrånvaro uppstått, ska en rapport eller anmälan till huvudman ske. En del skriver att rektor ansvarar för att meddela förvaltningschef eller att nämnd informeras av rektor. I en av kommunerna ska nämnden rapporteras om eleven har mer än 50 procent, både anmäld och oanmäld frånvaro under en månads tid. I de övriga kommunerna är det inte bestämt när skolan ska rapportera till huvudman utan det är upp till rektor att göra den bedömningen.

De flesta kommunerna har också valt att ha en särskild samordningsperson som ansvarar för sammanställning och uppföljning av skolfrånvaro. Dock anser de flesta respondenterna att det saknas uppföljning och återkoppling samt att det finns en otydlighet kring vad som händer med de ärenden som skolorna anmäler till huvudman och vilka åtgärder huvudmannen vidtar.

När det gäller antalet rapporter till huvudman är det stor skillnad mellan kommunerna. En av kommunerna hade under 2020 över 120 elever inrapporterade till huvudmannen medan de flesta kommuner bara har några fåtal. En av kommunerna, som är en av regionens mindre kommuner, har ingen elev inrapporterad och denna kommun har heller inga elever med problematisk skolfrånvaro. Under intervjun framkommer att

kommunen har arbetat aktivt med skolnärvarofrågor och har haft en socialpedagog anställd för att arbeta främjande och förebyggande.

Gällande vitesföreläggande är det bara några kommuner som har provat detta tillvägagångssätt. Respondenterna har inte tyckt att detta varit ett användbart verktyg för att komma till rätta med frånvaroproblematiken och oftast har det handlat om vårdnadshavare som valt att hålla sina barn hemma av ideologiska skäl, det vill säga att de inte velat att deras barn ska ta del av skolundervisningen utan istället undervisas hemma av föräldrarna.

3 Analys och diskussion

Kommunövergripande närvarorutiner

I de närvarorutiner som återfinns gällande främjande och förebyggande insatser kopplat till skolfrånvaro så är de mer begränsade i jämförelse med de åtgärdande rutinerna. Här är kommunerna inte lika tydliga med *vem* som ska utföra arbetet samt *när* eller *hur* det ska utföras. Ofta återges dessa rutiner kortfattat i en metodhandbok eller i en text innan rutinerna för det åtgärdande arbetet skildras. Endast en av dessa hade det främjande och förebyggande arbetet inkluderat i skolans ”åtgärdstrappa”. Utifrån resultatet blir det tydligt att det främjande och förebyggande arbetet som är direkt kopplat till skolnärvaro är skralt och här finns en stor utvecklingspotential. Skolorna skulle behöva inventera vad som gör en insats främjande eller förebyggande och här utgå från teori och evidens. En fråga att reflektera kring är varför det främjande arbetet ofta får så liten plats i skolans arbete med närvaro. En hypotes är att skolor tenderar att se på skolfrånvaro ur ett patologiskt perspektiv, vilket innebär att fokus riktas mot det som inte fungerar och att detta ska åtgärdas. Skolfrånvaroproblematiken knyts till eleven som individ och utreds (pedagogiskt och/eller skolsocialt) för att hitta insatser som ska minska frånvaron. Eleven kan även remitteras till eller ta hjälp av barn- och ungdomspsykiatri samt socialtjänsten för att diagnostiseras och/eller behandlas.

Om skolan i större utsträckning skulle bedriva arbetet ur ett salutogent perspektiv och fokusera på de faktorer som orsakar och vidmakthåller närvaro än vad som orsakar frånvaro – skulle fler elever vara i skolan då? Skolorna skulle också kunna fokusera på tillgänglig lärmiljö för att främja skolnärvaron. Här behövs mer forskning som kan visa vilka metoder eller modeller som ger goda resultat.

Att samtliga kommuner har närvarorutiner för elever som uppvisar frånvaro är positivt vilket innebär goda förutsättningar för ett systematiskt kvalitetsarbete. De åtgärdande närvarorutinerna är mer omfattande och tydligare i sin utformning samt struktur och till dessa finns oftast ett metodstöd kring utredning av frånvaro. Dock kan det skilja sig mellan kommunerna *när* man agerar på frånvaro och *hur* frånvaron definieras. Något som forskningen betonar är vikten av att närvaro registreras på samma sätt för att siffrorna ska vara representativa. Vid analys av länets närvarorutiner framträder en samsyn och gemensam systematik i att frånvaron ska upptäckas tidigt, kartläggas eller utredas för att kunna sätta in rätt stöd i skolan. När det inte räcker med stöd enbart i skolan är samverkan med andra aktörer en naturlig del i det fortsatta arbetet mot ökad närvaro.

Det hälsofrämjande och förebyggande arbetet är en del av skolans uppdrag. För att kunna lära sig måste eleverna må bra och vilja vara i skolan, de behöver känna trygghet, trivsel och ett meningsfullt sammanhang. Vad är grundorsaken till att skolorna måste åtgärda skolfrånvaro i så hög utsträckning? Skolfrånvaron tenderar att öka samt gå lägre

ner i åldrarna. Är skolfrånvaro ett fenomen som bara ska kopplas till skolan eller är det ett samhällsproblem? Är samhället och därmed skolan utformat på ett sätt som exkluderar elever och sätter eleven i en situation där eleven inte kan gå till skolan och istället väljer att vara hemma?

Frågor som denna rapport inte undersökt är om eller hur skolorna når framgång i utredningarna kring skolfrånvaro samt hur effektiva skolornas insatser är för att öka skolnärvaron. Detta är frågor som vore intressanta att undersöka för att ytterligare kunna ge underlag för förbättringsarbeten.

Metoder, insatser och samverkan vid skolfrånvaro

Av resultatet gällande metoder och insatser så arbetar kommunerna relativt lika, men det är några kommuner som sticker ut och erbjuder insatser som är direkt riktade till elever med problematisk skolfrånvaro. När det gäller insatser för elever med problematisk skolfrånvaro hade förvånansvärt många respondenter svårt att tänka utanför skolans kontext, de begränsade sig till åtgärder som exempelvis särskilt stöd i form av liten undervisningsgrupp eller extra anpassningar. Det blev tydligt att skolfrånvaro är skolans problem att lösa och det saknades ett större perspektiv där flera av samhällets aktörer delar lösningar och ansvar. Samtidigt fanns det respondenter som direkt kunde svara på vilka insatser som kommunen kan erbjuda, exempelvis närvaroteam, projekt mellan skola och socialtjänst eller verksamheter med skola och behandling. Utifrån detta framträder flera frågor kring likvärdigheten i insatserna som erbjuds:

- Vad får det för konsekvenser om en skola har ett närvaroteam med utbildad personal som utreder frånvaron kontra en skola som inte har det?
- Är det en fördel att socialtjänsten i en kommun inleder utredning på alla orosanmälningar kring frånvaro i jämförelse med en kommun som inte gör så?
- Om socialtjänsterna i samtliga kommuner hade som policy att utreda alla ärenden om skolfrånvaro skulle det innebära att fler barn få stödinsatser då? Om det finns ett stort behov av insatser till barn där skolfrånvaro förekommer skulle dessa insatser utvecklas och bli effektivare då?

Att kommuner har olika utbud gällande insatser kan vara både positivt och negativt. Kommunerna har olika förutsättningar och bemöter frånvaroproblematik på olika sätt. Gällande metoder och insatser kopplat till skolfrånvaro finns det mycket information att utbyta mellan kommunerna för att hitta effektiva lösningar på gemensamma problem.

Samtliga kommuner samverkar med externa aktörer kring elever med problematisk skolfrånvaro. Att samverka är något som även återkommer i kommunernas närvarorutiner då frånvaron pågått under en längre tid och de insatser som prövats inte gett önskat resultat. En god samverkan i länet utgår från att de inblandade aktörerna har en samsyn, goda erfarenheter av att arbeta tillsammans, att det är enkelt att snabbt få stöd som vårdnadshavare, att mötena hålls enligt SIP struktur samt att samverkansledning är till hjälp i ärenden med många aktörer där insatser löper parallellt.

Rapporten ger insyn i när samverkan fungerar och vad som kan bli svårt. Vissa elevärenden med problematisk skolfrånvaro kan vara mer komplexa att samverka kring, exempelvis när det finns många aktörer, när det råder osämja mellan aktörer, tidsbrist i planering för träffar eller att viktiga aktörer uteblir. I dessa fall kan samverkansledning

vara till stor hjälp då mötet hålls av erfarna samtalsledare som kan hjälpa till att hålla i strukturerna för samverkan, skapa förståelse för vad varje aktör kan bidra med utifrån sitt uppdrag liksom att följa upp och se till att ärendet inte faller mellan stolarna. Vissa kommuner har tillgång till stöd i samverkan där de berörda aktörerna kan mötas och hitta lösningar samtidigt som detta inte finns i andra kommuner. För en elev med problematisk skolfrånvaro och behov av att få adekvat stöd från fler aktörer skulle det kunna vara en fördel att bo i en kommun med tillgång till dessa lösningar – men vad händer med de elever som inte har samma förutsättningar?

Det framkommer också andra utvecklingsområden gällande samverkan. Ibland når inte samverkan sin fulla potential vilket leder till att planering, samarbeten och insatser uteblir som skulle kunnat gynna elevens återgång till skolan. Respondenterna har beskrivit att de olika aktörerna kan fastna i begrepp och ansvarsområden där samsyn i det enskilda ärendet uteblir. Vidare har respondenterna sett ett behov av närmare samarbeten mellan skola, socialtjänst och psykiatri då det är svårt att som skola arbeta för skolnärvaro när det finns svårare psykiska ohälsa och/eller bristande föräldraförmåga i familjerna. Ytterligare ett utvecklingsområde skulle kunna vara länsövergripande lösningar där kompetens från olika kommuner kan användas för att möta den enskilda elevens behov, då skulle inte utbudet begränsas till vad som finns i respektive kommun.

Ytterligare en fråga utifrån rapportens resultat är vad som händer med de elever som skolan inte kan få tillbaka eller där socialtjänstens stöd till vårdnadshavare inte räcker till. Bor eleven i en kommun som kan erbjuda behandling och skola, eller ett närvaroteam som kan möta eleven i hemmet finns det potentiellt bättre förutsättningar att hitta en väg tillbaka till skolan än om dessa insatser saknas. Vad skulle kommunerna behöva för verktyg att stötta elever med långvarig problematisk skolfrånvaro tillbaka till skolan? Även i detta avseende är det intressant att titta mera på evidensbaserade metoder och modeller. Kommunerna efterfrågar framför allt aktörer som kan arbeta mera i hemmet, liksom en ökad förståelse för psykisk hälsa och goda rutiner. Vidare önskas tidiga insatser i form av främjande och förebyggande redan på förskolenivå och att förvaltningar arbetar över gränserna och ser skolfrånvaro ur ett samhällsperspektiv.

Systematiskt arbete – huvudmannens ansvar

Utifrån resultaten från skattningen som utgick från SKR:s sammanställning ligger kommunerna långt framme när det gäller det systematiska kvalitetsarbetet. Flera av kommunerna i länet har varit med i #jag med, ett samverkansprojekt i Östra Mellansverige som pågick mellan åren 2015–2018 där Region Örebro län deltog tillsammans med Region Sörmland, Region Uppsala, Region Västmanland och Region Östergötland. Detta skulle kunna vara en av anledningarna till att länet ligger långt fram, flera kommuner har redan deltagit i processer med att implementera närvarorutiner och lyfta närvarofrågor.

Samtliga kommuner har en rutin för anmälan till huvudman men det är otydligt vilket stöd som skolorna får tillbaka. Det framgår heller inte vilka kommuner som analyserar dessa inkomna ärenden och vad det konkret resulterar i. Här framträder ett tydligt utvecklingsområde i länet och det vore också intressant att lyfta dessa frågor på en länsövergripande nivå och se hur vi kan lära av varandra. Det är huvudmannen som ansvarar för att ge varje skola förutsättningar för att kunna utöva arbetet med att uppmärksamma och utreda frånvaro. När det gäller antalet rapporter till huvudman är det stor skillnad mellan kommunerna. Dessa siffror är dock svåra att dra några

slutsatser av eftersom kommunerna är olika stora och med olika antal elever. Dock är det tydligt att kommunerna inte har tydliga rutiner för *när* huvudmannen ska informeras. Detta borde därför påverka likvärdigheten i länets kommuner och även här framstår ett utvecklingsområde där kommunerna skulle vinna på att samverka, inte minst utifrån att kunna presentera en gemensam statistik.

Det är i slutänden varje kommun som ansvarar för den enskilde elevens utbildning och för att lyfta närvarofrågan behöver politiker i berörda nämnder intressera sig för detta. De behöver veta hur statistiken för skolnärvaron ser ut och hur den utvecklas över tid liksom om de insatser som görs ger någon mätbar effekt. Politiken ska sätta visionerna och förvaltningen ska därifrån utforma det konkreta skolnärvaroarbetet. Innan detta blir verkstad blir det svårt att se att politiken prioriterar närvarofrågorna. De frågor som politiken inte prioriterar tenderar att få färre resurser. I detta sammanhang finns det anledning att fråga sig huruvida kommunerna lägger lika mycket resurser på att utveckla arbetet med skolnärvaro och på vilket sätt länets elever får en likvärdig skolgång, givet att resursfördelningen ser olika ut. Få av respondenterna kan berätta om hur uppföljning och återkoppling från politiken ser ut, vilket torde betyda att detta är ett utvecklingsområde för de flesta kommunerna. I denna undersökning har inte politikerna intervjuats så möjligheten finns att de skulle ha svarat annorlunda. Dock kan vi ändå konstatera att respondenternas uteblivna kännedom om politikens riktning ändå är ett svar. Att involvera och tydliggöra uppdraget politiskt kan ses som ett viktigt utvecklingsområde för kommunerna. Detta blir också en viktig del för att få till ett systematiskt arbete på organisationsnivå i kommunernas skolor.

Vår datainsamling har även bidragit med resultat utanför rapportens fokusområden. Ett sådant exempel är skillnader mellan pojkar och flickor gällande måluppfyllelse i årskurs 9 ett intressant fynd. Om det fanns nationell- eller kommunövergripande statistik för närvaro skulle det vara intressant att undersöka om det finns ett samband mellan studieresultat, närvaro i skolan och kön. Vi har inte frågat respondenterna om hur de tolkar eller reflekterar kring dessa skillnader, det är dock intressant att det bara var en kommun som lyfte könsskillnaden som viktigt att fortsätta jobba kring.

Ett ytterligare fynd utanför rapportens fokusområde är hur olika kommunerna ställer sig till att undervisa elever utanför skolans byggnad. Olika upplägg har diskuterats där elever med hög frånvaroproblematik ges möjlighet att göra skolarbete utanför skolan, exempelvis genom att jobba med uppgifter via en digital lärplattform, ha digitala möten med skolpersonal eller att skolpersonal kommer hem och undervisar. Respondenterna upplever en efterfrågan från elever och vårdnadshavare kring studieupplägg där eleverna kan arbeta hemifrån med skoluppgifter. Kan rådande pandemi bidra till en normalisering av att arbeta på distans även för elever? Skolorna tolkar elevens rätt till undervisning utifrån skollagen olika vilket ger olika förutsättningar och möjligheter.

Långvarig skolfrånvaro medför att elevers rätt till utbildning inte tillgodoses. Men frånvaron påverkar inte enbart eleverna utan hela samhället, en elev som inte uppnår målen är en stor kostnad för samhället. En av anledningarna är att eleverna får små möjligheter på arbetsmarknaden och riskerna för utanförskap och psykisk ohälsa är stora. Varje elev som stannar i skolan är en vinst för samhället.

4 Slutsatser

Samverkan

Resultatet visar att storleken på kommunen tycks påverka möjligheterna till samsyn mellan nämnder och mot politiken liksom hur samverkan fungerar med andra instanser. Det är främst de mindre kommunerna som berättar om dessa förutsättningar, samtidigt tycks det som om samarbetet oftare är personbundet och kopplat till eldsjälarna vilket försvåras när dessa personer byter jobb. I norra länsdelen har kommunerna tillgång till Familjesamverkansteamet vilket ger en god samsyn i de ärenden där eleven hamnat i en problematisk skolfrånvaro och flera instanser behöver samverka för att kunna hitta rätt åtgärder. I Örebro kommun finns SAMBA, en oberoende samverkansledning, som även de möter behovet i de mest komplicerade ärendena. I de övriga kommunerna används SIP för att förbättra samverkan och tillgodose barnets behov bättre. Tillgången av detta stöd blir en skillnad för eleverna i regionen då samverkan ges olika förutsättningar.

En likvärdig skola

För att öka likvärdigheten i kommunen är en förutsättning att kommunen tar fram en närvarorutin som är gemensam för samtliga skolor. I rutinen beskrivs vad som gäller när en elev är frånvarande dels vid enstaka tillfällen och dels under längre perioder. Vidare tydliggörs när skolan ska kontakta vårdnadshavare och när andra instanser i samhället ska kontaktas. För att veta hur närvaron och frånvaron ser ut över tid och för att kunna följa upp och utvärdera huruvida rätt insatser satts in behöver skolan kunna mäta närvaron, alltså ha tydliga siffror att utgå från. Det är också viktigt att skolorna registrerar närvaron på samma sätt. Hur registreras exempelvis tandläkarbesök, när en elev kommer för sent eller när en elev lämnar en lektion? Vilka skäl räknas som giltig eller ogiltig frånvaro? Beroende på hur en kommun ser på dessa olika situationer påverkas närvarostatistiken och därmed vilka siffror de har att arbeta med. Detsamma gäller rutinen att anmäla till huvudman, samtliga kommuner har en kommunövergripande rutin men det skiljer sig åt mellan kommunerna kring när rutinen ska användas. Ytterligare något som skulle kunna finnas med i de kommunövergripande närvaro-rutinerna är fokus på det skolfrämjande arbetet. Hur kan skolor arbeta likvärdigt och systematiskt för att alla elever ska vilja komma till skolan och stanna där? I nuläget använder kommuner och skolor olika riktlinjer – vilket försvårar arbetet för en likvärdig skola och att ta fram tillförlitlig statistik.

Rådande lagar och styrdokument tydliggör skolornas ansvar men skolorna får inte stöd kring *hur* de ska arbeta med frågorna. I dag finns inga nationella riktlinjer kring vilken hjälp eller hur skolorna ska hantera en elev med problematisk skolfrånvaro. Kompetens och resurser varierar mellan skolor och kommuner vilket gör att insatserna blir olika. Detta skulle vara otänkbart inom vården, exempelvis beträffande blindtarmsinflammation eller vid självskaðebeteende, där finns nationella riktlinjer för att den vård som ges ska vara lika oavsett vart du bor.

Utmaningar i länets fortsatta närvaroarbete

Det som blir tydligt i rapporten är att Örebro län saknar samlad statistik kring hur närvaron ser ut bland regionens elever. Detta gör att det är svårt att följa upp och utvärdera om det blir bättre eller sämre samt vilka åtgärder som fungerar eller inte. Det är också tydligt att det främjande och förebyggande närvaroarbetet inte prioriteras, skolorna hamnar fortfarande mest i det åtgärdande arbetet.

Det blir tydligt att kommunerna i regionen har behov av att lära av varandra för att hjälpas åt att ge dessa frågor den uppmärksamhet som behövs. Att närvaro får stå på agendan i flera nätverk och olika diskussionsforum är viktigt inte minst utifrån de vågor som följer efter rådande pandemi. En viktig fråga är huruvida elevers frånvaro får den uppmärksamhet i debatten som skulle behövas. Eller har vi som samhälle misslyckats med att på en systemisk nivå inse och förstå allvaret i att en elev inte får sin rätt till skolgång tillgodosedd? Vi har länge samlat statistik kring betyg och mål men inte närvaro. Kommunal, regional och nationell statistik behövs för att förstå omfattningen av skolfrånvaron. Vår förhoppning är att projektet FNoFF kan vara med och bidra till ett ökat fokus på det främjande och förebyggande arbetet gällande skolnärvaro för kommunerna i Region Örebro län.

Under 2021 ska Skolverket redovisa en rapport som undersöker möjligheten till nationell närvarostatistik. Frågan har varit omdebatterad och Skolverket har tidigare avvisat förslaget. Genom nationell statistik kan vi få en tydlig bild av hur läget faktiskt ser ut, som exempel vilka skolor eller kommuner som har en hög närvaro och vad vi kan vi lära av dem. Det skulle också bli tydligt vilka skolor och huvudmän som behöver utveckla sitt närvaroarbete. Skolverkets rapport är angelägen då det fortfarande är mycket som vi inte vet, men en kvalificerad gissning är att vi kommer att se att betyg, måluppfyllelse och närvaro i skolan hänger ihop.

5 Referenser

- Bähr, K. (2020). *Psyisk hälsa i skolan främja, skydda och stärka*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I., & Palmér, R. (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka insatser vid långvarig skolfrånvaro*. Columbus Förlag
- Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro att förebygga frånvaro i skolan*. Stockholm: Natur & kultur.
- Nilsson Lundmark, E., & Nilsson, I. (2015). *1+1=3 Om samverkan mellan skola och arbetsliv ur ett socioekonomiskt perspektiv*. Region Skåne.
- Nilsson, I., Wadeskog, A., Hök, L & Sanandaji, N. (2014) *Utanförskapets pris: En bok om förebyggande sociala investeringar*. Lund: Studentlitteratur
- Sjödin, K., & Gladh, M. (2018). *Saknad i skolan en vägledning för lärare att arbeta tvärprofessionellt med hemmasittare*. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Skolinspektionen. (2016). *Omfattande frånvaro en granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro*.
- Skolverket. (2020). *Främja närvaro och förebygga frånvaro*. Hämtad 2021-04-20 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro#h-Checklistaforattutredafranvaro>
- Skolverket. (2019). *Grundskolan – slutbetyg årskurs 9 samtliga elever, flickor pojkar läsåret 2018/19 Riket*. Hämtad 2021-04-20 från https://sir.is.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_betyg2017&p_sub=1&p_ar=2019&p_lankod=&p_kommunkod=&p_skolkod=&p_hmantyp=&p_hmankod=&p_flik=GI
- Skolverket. (2019). *Grundskolan – slutbetyg årskurs 9 samtliga elever, flickor pojkar läsåret 2018/19 Örebro län*. Hämtad 2021-04-20 från https://sir.is.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_betyg2017&p_sub=1&p_ar=2019&p_lankod=18&p_kommunkod=&p_skolkod=&p_flik=GI
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2013), *Vänd frånvaro till närvaro - guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*.